

MESEGUER, Lluís (2009): *Antologia d'escriptors castellanencs. Les lletres de Castelló de la Plana i les comarques valencianes del nord en les primeres dècades del segle xx*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 653 p.

El novembre de 2007 i dins els actes commemoratius del 75è aniversari de les Normes de Castelló, l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL) inaugurava a Castelló de la Plana l'exposició «Els escriptors castellanencs del primer terç del segle xx i les Normes del 32». L'exposició comptava amb un catàleg voluminós, editat amb el luxe, la profusió de documents il·lustratius i el rigor dels estudis aplegats, que caracteritzen la sèrie bibliogràfica de catàlegs que publica l'AVL. Dos anys més tard, el professor i acadèmic Lluís Meseguer (el qual havia estat l'impulsor principal, el comissari de l'exposició i l'editor del catàleg, juntament amb Josep Palomero) treu a la llum el llibre *Antologia d'escriptors castellanencs*, una obra –així mateix publicada amb el segell de l'AVL– que bé pot ser considerada com la projecció i el complement de les recerques i de les iniciatives propedèutiques que va auspicar aquesta institució acadèmica com a homenatge a les Normes de Castelló.

L'*Antologia d'escriptors castellanencs* que ara atreu la nostra atenció és un volum de 653 pàgines, estructurat en dues parts bàsiques, la Introducció i l'Antologia. Abans d'analitzar-les individualment, podem avançar que en conjunt l'obra constitueix una aportació rellevant al coneixement de la literatura catalana produïda al País Valencià –per ser estrictes, a la zona valenciana septentrional– durant la primera meitat del segle xx. Certament, aquesta aportació rellevant ho és a un doble nivell: d'una banda, constitueix una síntesi interpretativa, lúcida i suggeridora, amb alguns elements innovadors, del segment literari constituït per la latitud nord del país; i, d'una altra, ens ofereix una selecció antològica d'autors i textos força original i ambiciosa.

Notem, d'entrada, que ningú no ha estudiat encara amb la intensitat i l'agudesesa que ho fa Lluís Meseguer la producció literària que, des del seu centre més actiu, situat al cap de la comarca de la Pla-

na Alta, ha irradiat vers la zona d'influència de Castelló de la Plana. Amb mèrits sobrers, ell n'és l'autoritat més qualificada i a fe que és aquest un dels camps de recerca de les seves preferències. De fet, l'estudi del fenomen literari 'castellonenc' l'ha ocupat tot al llarg de la seva trajectòria d'investigador i de professor, d'ençà que va decidir-se a recuperar el gran poeta castellanenc Bernat Artola, al qual va dedicar la tesi doctoral. A partir d'Artola, Meseguer ha anat distribuint les seves indagacions entre d'altres valors claus d'aquest període castellanenc, tals com el *Tombatossals*, de Vicent Pascual i Tirado, així com Àngel Sánchez Gozalbo o Enric Soler i Godes. I, com a culminació d'una etapa tan dilatada com fecunda de treballs, el nostre autor publicava, l'any 2003, *Castelló literari. Estudi d'història cultural de la ciutat*, un estudi definitivament magistral i que representa un salt qualitatiu en l'anàlisi de la història cultural, no solament literària, de Castelló i el seu entorn.

Així que ens aproximem a l'estudi que ens ocupa hi entropessem tot d'una amb un primer escull, que deriva dels dèficits que arrossega el català en el camp concret dels gentilicis. En efecte, l'objecte d'estudi és identificat al llibre de Meseguer mitjançant l'etiqueta d'escriptors 'castellanencs', un gentilici poc nítid. Per descomptat, el camp de referència no es limita ací als escriptors de Castelló de la Plana, ni tan sols als de la seva comarca, de la mateixa manera que l'autor tampoc no cau en el parany d'estendre el gentilici al conjunt de la província. A poc a poc i a mesura que ens endinsem en la lectura del treball, ens adonem, doncs, que el perímetre de referència de 'castellanenc' abraça, dins el llibre, el conjunt de les comarques del nord valencià, això és, els Ports i l'Alcalatén, el Maestrat i la Plana, una precisió que convindria deixar clara d'entrada.

A través de la vuitantena de pàgines (de la 13 a les 95) que integren la Introducció, l'autor no sols vindica la que considera l' 'edat de plata' de la contribució castellanenca a la literatura catalana, sinó que en fa una interpretació afinada d'un període que esdevingué decisiu. Meseguer troba les claus interpretatives del fenomen literari castellanenc en la confluència de tradició i modernitat, de memòria de la cultura tradicional i lleialtat viva a la llengua nacional. Certament, Castelló de la Plana ha sabut mantenir la imatge, dins la societat valenciana i fins avui mateix, de ciutat símbol de la fidelitat a la llengua catalana, una imatge que durant el primer terç del segle xx responia en bona mesura a la realitat social, per bé que avui exigeix d'ésser qüestionada, sens dubte. I bé, en un tal context, la fortuna del fenomen literari castellanenc d'aquella època s'ha d'atribuir a la capacitat que van manifestar els escriptors locals per elevar els valors de la cultura popular a una nova dimensió literària que sintonitzés amb els postulats de la modernitat. D'aquesta manera, en un període més aviat breu, la ciutat amollava el llast de la seva vella condició de vila rural i provinciana alhora que assumia un cert paper de capitalitat cultural del País Valencià, segons un tòpic que va circular amb facilitat. I val a dir que, en el procés d'avançar vers un tal objectiu, hi van confluïr tant les lletres com les arts i les ciències, una altra de les observacions agudes i incertades de l'estudi que comentem. Així doncs, al costat de l'anàlisi i valoració dels textos cabalment literaris, la Introducció pren en consideració la presència de la llengua catalana en l'erudició i en les recerques humanes i científiques.

Notem, d'altra banda, que tota aquella dinàmica de modernització que actuava al si del conjunt de l'activitat social i, en concret, de la cultura a l'àrea castellanenca va comptar amb l'horitzó del procés extraordinari que va culminar l'any 1932, un procés que és conegut com a les Normes de Castelló i que no era altre sinó l'adopció pública i definitiva de la reforma fabriana, això és, l'aplicació de la modernitat al vehicle de comunicació lingüística. Així doncs, en la seva anàlisi, Meseguer insisteix, ací i allà, en les diverses menes d'implicació amb què els escriptors que estudia van captenir-se respecte de les Normes de Castelló, ara mitjançant una participació ben activa i directa, ara beneficiant-se dels rèdits que se n'han derivat. De fet, l'autor hi manté que bona part dels èxits literaris de l'època tenen la justificació última en el triomf de les Normes de Castelló, l'objectiu últim de les quals era, segons ell, «fer de la llengua un instrument comunicatiu i educatiu modern». Heus ací, en definitiva, un enfocament força suggeridor, que no hauríem de menystenir, d'acord amb el qual el llibre que ara ens ocupa podia dur un títol com el següent, si fa no fa: Les Normes de Castelló com a marc de referència dels escriptors castellanencs.

Es tractava, en definitiva, de l'adhesió a la modernitat d'uns escriptors que acabaven de conquerir la modernització de la seva eina fonamental de treball. Certament, l'eclosió de l' 'escriptura castello-

nenca' no era, al capdavant, sinó una part significativa del fenomen que donava testimoni públic de la vigència d'unes forces de renovació socioeconòmica que empenyien la societat castellonenca, als primers decennis del segle xx. Ho descriu el professor Meseguer mitjançant una exposició de notòria eficàcia didàctica, que fonamenta damunt uns coneixements profunds no sols sobre la producció literària que analitza sinó també sobre el panorama econòmic i cultural en què aquesta emergeix, un panorama que, com és ben sabut, constitueix el factor sens dubte decisiu en la metodologia per a l'estudi de la literatura.

Amb uns tals paràmetres, la Introducció dedica sengles apartats a l'anàlisi de la producció poètica (amb fites notables com la representada pel poema *Ioesa*, així com pels poetes Bernat Artola i Carles Salvador), la narrativa (que exhibeix figures rellevants tals com Salvador Guinot, el *Tombatossals*, de Josep Pascual Tirado i *Ícar o la impotència*, d'Artur Perucho) i la teatral, de dimensions més modestes. Al costat d'aquests valors, l'obra del professor Meseguer aplega un inventari magnífic d'escriptors –alguns dels quals han estat descoberts pel nostre autor–, que justifica la consideració d'esplendorós que cal atribuir a aquest període de la literatura castellonenca. En tot cas, fa l'efecte que l'obra no acaba de posar l'èmfasi adequat en un personatge de la talla de Gaetà Huguet Breva, absolutament incomparable en el seu paper de reformista i modernitzador de les estructures econòmiques i assistencials de la seva ciutat, un paper que ara s'acreeix gràcies al seu lideratge dins el valencianisme.

Pel que fa al segon bloc del llibre, l'*Antologia* (p. 97-653), cal reconèixer, que constitueix també un treball únic en el seu gènere, tant per la varietat d'autors i textos seleccionats com pels criteris de transcripció que hi fa servir, els quals per cert hi són descrits amb un rigor notori (p. 77-88).

Com no podia ser altrament, aquests textos representen un ventall ampli i divers d'opcions i mèrits estilístics. En qualsevol cas, tenen l'interès innegable d'oferir al públic una mostra d'autors que bé mereixen de ser retinguts per la memòria col·lectiva de l'actualitat. Sens dubte, l'obra ix a la llum amb el repte de desplegar una tasca social de didàctica popular, tant més peremptòria com més deficient és la cultura literària de les generacions actuals castellonenques. En efecte, de la setantena llarga d'escriptors –més els cinc poemes anònims– que l'obra selecciona, tan sols una dotzena podem considerar que són susceptibles d'ésser identificats no pel conjunt del cos social sinó únicament per una minoria força selecta de ciutadans.

En qualsevol cas, al costat dels valors rònegament estilístics, l'*antologia* n'aporta d'altres de caire historicocultural i sociolingüístic que inclouen un guany suplementari especial, com ara el que ofereixen els articles que foren publicats a l'entorn de les Normes de Castelló.

Més amunt ha estat esmentat el marge d'imprecisió respecte a l'àmbit geogràfic de la recerca que introdueix, en l'obra que comentem, el gentilici 'castellonencs'. I bé, alhora que hem de considerar ben legítima l'opció d'estendre'l al conjunt de la regió de Castelló, no podem estar-nos d'indicar que aquesta ciutat –amb el seu fenomen literari– concentra l'atenció del llibre i n'és l'objecte de debò. La resta del panorama territorial que abasta l'obra tan sols hi té assignada una funció de subsidiarietat. En definitiva, mentre la producció literària de Castelló de la Plana assoleix la dimensió d'un estudi sòlid i compacte, d'altres localitats hi són incloses mitjançant un tractament més aviat fragmentari dels seus escriptors. Hi ha, doncs, pendent un programa vast d'indagació en la producció cultural i literària de municipis com, posem per cas, Vila-real i la Vall d'Uixó, Vinaròs i Borriana, Benicarló, Onda o Sant Mateu, sense negligir-ne d'altres de pes demogràfic més modest. Tot amb tot, entre els mèrits de l'*Antologia d'escriptors castellonencs* no és pas irrellevant el de vindicar la dinàmica global que comprèn la ciutat de Castelló de la Plana amb el propi *hinterland*.

En un procés paral·lel, convindria emprendre estudis globals sobre Salvador Guinot, Joan Manuel Borràs Jarque, els Gaetà Huguet, pare i fill, Lluís Revest i Artur Perucho, pel cap baix.

Arribats en aquest punt, no podem passar per alt que l'*Antologia d'escriptors castellonencs* constitueix un producte bibliogràfic elegant i alhora exempt de luxe, elaborat amb elements tipogràfics pulcres que, al capdavant, són el suport d'una edició acurada. Així mateix, si ens situem en l'apartat dels dèficits considerem que una obra d'aquest tipus hauria de dur el corresponent índex de noms, una eina gairebé imprescindible en la consulta de tractats com aquest.

I com a cloenda, ens permetríem de fer una observació final. Amb el seu treball, el professor Lluís Meseguer assumeix la funció didàctica de recuperar la memòria d'una època esplendorosa, sense la qual costaria d'entendre l'esplet actual d'escriptors i escriptores que s'escampen arreu de les comarques septentrionals del País Valencià. Aquestes noves generacions, per bé que es mouen dins uns paràmetres estètics allunyats dels que vehiculaven la producció literària del primer terç del segle XX, en certa mesura se'n senten continuadores, si més no pel que fa al compromís envers la conquesta d'un registre literari modern i eficaç, així com per la vindicació de les plenes funcions socials de la llengua catalana, uns objectius que, per cert, van marcar la generació de la Societat Castellonenca de Cultura.

Vicent PITARCH I ALMELA
Institut d'Estudis Catalans
Universitat Jaume I